

ગામને પાદર રવિશંકર રાવળ ©

પ્રમુખનો પત્ર

મિત્રો,

અત્યાર સુધી સભ્યો સાથે સંપર્ક રાખવા અવારનવાર 'દેશ-વિદેશ'ના નામે પરિપત્ર મોકલ્યા છે. આ સાથે એક નવું પગલું ભરવાનું સાહસ કરીએ છીએ.

અકાદમીના અને સાહિત્ય જગતના સમાચાર ઉપરાંત ઉત્તર અમેરિકામાં સર્જાતા સાહિત્યને સભ્યો પાસે પહોંચાડવા 'દેશ-વિદેશ'ને એક વિસ્તૃત સ્વરૂપમાં નિયમિત રીતે બહાર પાડવાની ધારણા સાથે આ પહેલો અંક આપની સમક્ષ રજૂ કરીએ છીએ.

'દેશ-વિદેશ'નું પ્રકાશન દર ત્રણ મહિને કરવાની નેમ તો છે પણ સમય અને સંજોગો જ એ નક્કી કરશે. આ નવા 'દેશ-વિદેશ'ના સંપાદનની જવાબદારી કિશોર રાવળ અને અશોક મેઘાણીએ સ્વીકારી છે.

છેલ્લા વરસ દરમ્યાનના અકાદમીના થોડા સમાચાર ટૂંકમાં :

સાહિત્ય સંમેલન : અકાદમીનું ત્રીજું સાહિત્ય સંમેલન લોસ એન્જલસ વિસ્તારમાં ૨૩-૨૪-૨૫ ઓગસ્ટ, ૨૦૦૨ દરમ્યાન થયું. ત્યાંના મિત્રોનાં પારાવાર પ્રેમ અને તનતોડ મહેનત વગર એ સફળ બની શક્યું ન હોત. અમે ડૉ. વિક્રમ કામદાર અને એમના સાથી-કાર્યકરોના અત્યંત ઋણી છીએ.

પુસ્તક-પ્રકાશન : અકાદમીના બંધારણના પહેલા ઉદ્દેશને અમલમાં મૂકવાની શરૂઆત ઝવેરચંદ મેઘાણીના 'સંત દેવીદાસ'ના

ગુજરાતી લિટરરી અકાદમી
ઓફ નોર્થ અમેરિકાનું
મુખપત્ર, જુલાઈ ૨૦૦૩

('દેશવિદેશ'ની કૉલિગ્રાફી: આદિલ મન્સૂરી)

અશોક મેઘાણીએ કરેલા અનુવાદના પ્રકાશનથી કરી છે. અકાદમીના સભ્યોને ભેટ તરીકે મોકલેલું એ પુસ્તક આપને મળ્યું હશે. ભવિષ્યમાં આવા વધુ અનુવાદો કરાવી પ્રગટ કરવા ધારીએ છીએ. પૂર્ણિમા અને જયદેવ પટેલે એ કાર્યમાં આર્થિક મદદ કરવા ઈતેજારી દેખાડી છે. આ ઉપરાંત, તાજેતરમાં જ હરનિશ જાનીના ગુજરાતી વાર્તાસંગ્રહ 'સુધન'ના, તૃપ્તિ અને કેની દેસાઈની આર્થિક સહાયથી થયેલા પ્રકાશનમાં અકાદમી કારણભૂત બની છે. એ પુસ્તક પણ આપને થોડા સમયમાં મળશે.

નવી કાર્યવાહક સમિતિ: અકાદમીની ૨૦૦૦ની સાલમાં ચૂંટાયેલી સમિતિની મુદત આ વરસે પૂરી થતાં નવી સમિતિની ચૂંટણી જરૂરી હતી. સાતમાંથી એકજ ફેરફાર સાથે જૂની સમિતિ ત્રણ વધુ વર્ષ માટે બિનહરીફ ચૂંટાઈ આવી છે (અન્યત્ર જુઓ 'કાર્યવાહક સમિતિ'). બે સમિતિઓમાં સેવા આપીને પ્રીતિ સેનગુપ્તા નિવૃત્ત થયા છે. આખી કાર્યવાહક સમિતિ વતી હું પ્રીતિબેનનો ઘણો ઘણો આભાર માનું છું.

આમંત્રિત સાહિત્યકારો : આ વરસે બે ખ્યાતનામ કવિઓ ઉત્તર અમેરિકાની મુલાકાતે આપણા આમંત્રણથી આવી રહ્યા છે. શ્રી માધવ રામાનુજ અને શ્રી હરીશ 'મીનાશ્રુ' એમની અમેરિકા-યાત્રાનો આરંભ ૧૨મી જુલાઈથી કરશે. એમના સાહિત્ય અને અમેરિકાના કાર્યક્રમોની માહિતી આ અંકમાં છે. શ્રી નરેંદ્ર લાખાણીની ઉદાર મદદથી કવિઓની આ મુલાકાત શક્ય બની છે.

કચ્છી સાહિત્યકારોને મદદ : ભુકંપે સર્જેલી તારાજીનો ભોગ બનેલા સાહિત્યકારોની રાહત અર્થે અકાદમીએ ગુજરાત સાહિત્ય પરિષદ મારફત રૂ. ૧,૦૦,૦૦૦ની મદદ મોકલેલી.

આપના સૂચન અને પ્રતિભાવ અમને જરૂરથી મોકલશો.

આપનો વિશ્વાસુ,

રામ ગઢવી

કાર્યવાહક સમિતિ

પ્રમુખ	રામ ગઢવી mgadhavi@aol.com	Res (973) 628-8269 Fax (973) 969-7338	4 Ales Place Wayne, NJ 07470
ઉપપ્રમુખ	રાજેશ ભગત rgbhagat@aol.com	Res (732) 827-8527 Fax (212) 421-5793	10 Lipnik Lane Edison, NJ 08820
મંત્રી	અશોક મેઘાણી ashok@meghani.com	Res (410) 692-5155 Fax (530) 658-6440	2912 Placid Drive Baldwin, MD 21013
ખજાનચી	જયેશ શાહ drjcsah@aol.com	Res (908) 306-1406 Fax (908) 306-9000	7 Jennie Court Cedar Grove, NJ 07009
સમિતિના સભ્ય	હરનિશ જાની haranish5@yahoo.com	Res (609) 585-0861	4 Pleasant Dr. Yardville, NJ 08620
	ચન્દ્રકાંત શાહ chandu420@mediaone.com	Res (781) 342-1690 Fax (781) 245-9813	15 Beaver Road Reading, MA 01867
	નીતિન તલસાણિયા ngt@telcordia.com	Res (908) 306-1406 Fax (908) 306-9000	22 Green Mountain Drive Basking Ridge, NJ 07920
નિમાયેલા સભ્ય	હીરેન માલાણી himalani@hotmail.com	Res (201) 438-5615	212 Darwin Ave. Rutherford, NJ 07070
	દ્રષ્ટિ પટેલ drashti@yahoo.com	Res (732) 679-8511	2 Glenn Oaks Court Old Bridge, NJ 08857

જ્યાં હો ત્યાંથી પાછા આવો ...

અકાદમીના કેટલાંક સભ્યોને મોકલેલી ટપાલ પાછી આવે છે. એમનાં છેલ્લાં જાણીતાં સરનામાં નીચે પ્રમાણે છે. એમનો સંપર્ક ક્યાં થઈ શકે એ જાણતા હો તો અમને કહેશો?

Geeta and Dilip Bhatt	14 Robin Road Apt. 202, Hillsborough, NJ08844
Harshida and Pravin Bhatt	42 Jani Court, Clifton, NJ 07013-2518
Priti Cholera,	9 Summit Road #32, South River, NJ 08882
Ranjan and Vijay Dave	202 East 86 Ave., Merriville, IN 46410
Anand Desai	111 Aldrich Road, Columbus, OH 43214
Shweta and Kartik Desai	10615 Yorktowne Pl., Fort Wayne, IN 46804-4263
Jawahar Desai	2271 W. Browning, Fresno, CA 93726
Shashikant D. Desai	42 Gertrude Street, Clark, NJ 07066
Rupa Doshi	485 Mason Place, Paramus, NJ 07652-1658
Madhu and Fannish Engineer	3600 Providence Manor Rd, Charlotte, NC 28270
Devi and Navin Jarecha	701 Cheryl Drive, Iselin, NJ 08830
Sita & Naren Kapadia	2126 Barrington Pl. Dr., Sugar Land, TX 77478
Atul Amarshi Kharecha	3750 Nicholas St. Box 3189, Easton, PA 18043
Arvind Mehta	2602 W. Bluff, Fresno, CA 93711
Usha and Ramesh Mehta	474 Spring Avenue, Ridgewood, NJ 07450-4624
Vijay Parekh	1600 Magtie Cove, Austin, TX 78740
Kalpana and Bharat Parmar	5269 Pond Bluff Drive, W. Bloomfield, MI 48323
Dinesh R. Patel	110 Southport Rd #112, Spartanburg, SC 29306
Krishna A. Patel	44 Rector Place, Bloomfield, NJ, 07003-4031
Ramila and Mukund Patel	19 John Street, Fairfield, NJ 07004-1414
Manjula and Jayanti Patel	26251 Vandyke, Centerline, MI 48015
Bansidhar M. Shah	20 Kenmore Street, Huntington Sta., NY 11746
K. Shah	670 Cree Drive, San Jose, CA 95123
Kumud and O.J. Shah	7 Brompton Court, Cherry Hill, NJ 08003-4608
Madhuri and Kirit Shah	89 Goodwin Drive, N. Brunswick, NJ 08902
Meena and Jatin Shah	20 Ellison Street, Edison, NJ 08820
Minaxi and Bharat Shah	875 La Loma Road, Pasadena, CA 91105
Nirupama and Dilip Shah	88-12 54th Avenue, Elmhurst, NY 11373-4544
Rupal and Jayprakash Shah	235 Suttons Lane, Edison, NJ 08817
B. Shah	21816 Alcazar Avenue Cupertino, CA 96014
Sheela and Ramesh Sheth	30 Lynnwood Road, Edison, NJ 08820
Gita and Ghanshyam Thakkar	3955 N. Murray Av #306, Shorewood, WI 53211
Kartik Trivedi	32-16 48th Street #2R, Astoria, NY 11103-1704
Kiran and Rajni Turakhia	17 Pine View Court, Springfield, NJ 07081
Amita and Himanshu Mehta	579 5th Avenue, Ste 1110, New York, NY 10017
Shweta and Sanjay Kothari	580 5th Ave., Ste 2406, New York, NY 10036
Girish Gupta	70 E. Ridge Circle, Edison, NJ 08817

ત્રણ મહેમાનો

સાહિત્ય જગતના ત્રણ ખ્યાતનામ માનવીઓ આ ઉનાળે ભારતથી અમેરિકા આવી રહ્યા છે. એમનો ટૂંકો પરિચય અહીં આપવામાં આવ્યો છે.

ગુણવંત શાહ

શબ્દના શિલ્પી શ્રી. ગુણવંતભાઈ મૂળ રાંદેરના પણ તેમણે શિક્ષણક્ષેત્રે પ્રાધ્યાપક તરીકે વડોદરા, મુંબઈ, મદ્રાસ અને સુરતમાં ઉત્તમ સેવા આપી છે. સાથોસાથ અનેક વિશ્વપરિષદોમાં તેમણે શિક્ષણ ઉપર વ્યાખ્યાનો આપી ભારતનું નામ રોશન કર્યું છે. શરૂમાં અમેરિકાની મિશિગન યૂનવર્સિટી તથા એરિઝોના યૂનવર્સિટીમાં આમંત્રિત પ્રાધ્યાપક તરીકે કામ કરેલું. તદુપરાંત, વર્લ્ડ બેન્ક અને યુનેસ્કોની પરિષદોમાં ભારતનું પ્રતિનિધિત્વ કરી તેમના જ્ઞાનનો જગતની પ્રજાને પરિચય કરાવ્યો હતો.

પણ ગુજરાતમાં તો ગુજરાતીઓને મન લલિત નિબંધોના લેખક, પ્રસ્થાનત્રયીના ભાષ્યકાર અને ચિંતન જગતના એક ઝળકતા સિતારા તરીકે પરખાયેલા છે. શબ્દ એમની જીભે અને કલમે વસે છે. તેમની શૈલીમાં હંમેશ તાજગી, લાલિત્ય, લાઘવ અને સૂત્રાત્માના દર્શન થાય છે. આવી આગવી શૈલી અને મૌલિકતાના કારણે આપણું સાહિત્ય રળિયાત છે. આજની યુવાન પેઢી તેમને પ્રાચીન-અર્વાચીન વિચારોના સમન્વયકાર તરીકે બિરદાવે છે. તેમની પાસે નિરાળી છટાથી વાત કહેવાનો એક વિશિષ્ટ તરીકો છે. સામા માણસને ગળે ઘૂંટડો ઊતરે એવી આસાનીથી વિષયની માંડણી અને બાંધણી કરવાની તેમનામાં સહજ આવડત છે. એમનું ગદ્ય કાવ્યમય છે, કડવાટ વગરનો કટાક્ષ છે. આકોશથી તો ક્યારેક પ્રકોલી પણ ક્યારેક સમાજના દંભને ચીરે છે, અને સાથોસાથ પ્રેમથી વાચકોને રિઝવવાનો તેમની પાસે કીમિયો છે. શબ્દનું મહત્વ અને મૌનનો મહિમા બન્નેથી પૂરા જાણકાર છે.

તેમણે લલિત નિબંધો ઉપરાંત પ્રવાસ વર્ણનો, બુદ્ધ-મહાવીરથી સરદાર જેવી વ્યક્તિઓના જીવનવૃત્તાંતો, નવલકથાઓ તથા સુવાક્યનાં સંગ્રહો, આધ્યાત્મિક સાહિત્યને આધુનિક દૃષ્ટિથી નિરખતા ભાષ્યો, અભ્યાસી ગ્રંથો, કાવ્યો એ બધાં પર વિદ્યવિદ્ય ભાષામાં અંદાજે પચાસેક પુસ્તકો સમાજના ચરણે ધર્યાં છે. તેમની થોડી જ કૃતિઓના નામો અહીં મૂક્યા છે.

'કાર્ડિયોગ્રામ', 'ગાંધી નવી પેઢીની નજરે', 'કેકટસ ફ્લાવર' 'સાઈલન્સ ઝોન', 'કરુણામૂર્તિ બુદ્ધ', 'સરદાર એટલે સરદાર', 'ઢાઈ અક્ષર પ્રેમકા', 'અસ્તિત્વનો ઉત્સવ', 'સંભવામિ ક્ષણે ક્ષણે'...

આજે ગુજરાતી ભાષામાં સૌથી વધુ પુસ્તકો કોઈનાં વેચાતાં હોય અને ઘરેઘર વંચાતા હોય તો તેમના જ! તાજેતરમાં પ્રસિદ્ધ થનારું પુસ્તક "રામાયણ-માનવતાનું મહાકાવ્ય" શ્રી. ગુણવંતભાઈનાં પાંચેક વર્ષની ઉપાસના-ચિંતનનું સર્જન છે. આઠસો પાનાનો આ ગ્રંથ ગુજરાતી સાહિત્યમાં એક સીમાચિહ્ન બની રહેશે.

માધવ રામાનુજ

(તેમના કાવ્યસંગ્રહ 'તમે'માંથી ચન્દ્રકાન્ત શેઠે કરાવેલા પરિચયમાંથી થોડું અહીં મૂક્યું છે.)

માધવ રામાનુજનું કવિ તરીકેનું ઉત્તમ પ્રદાન ગીતોમાં છે. આ ગીતો વાંચવે તો સારાં છે, પરંતુ માધવ એ ગાય છે ત્યારે વધારે સારાં લાગે છે. ગીતોના લયની, ભાષાની સૂઝ માધવમાં છે. 'હળવા તે હાથે ઉપાડજો રે અમે કોમળ કોમળ' આ પંક્તિ મનમાંથી ખસતી નથી.

'હળવા તે હાથે'માં જીવનની અંતિમ વેળાની અપેક્ષાનું ગાન છે. આયખાની કાંટ્યમાં અડવાણે પગે ખેપ કર્યા પછી કવિ માગે છે:

'કેડિયે કોયલ ગૂંથજો રે અમે કોમળ કોમળ
ફૂમતે મોર ગે'કાવજો રે અમે કોમળ કોમળ...'

'કાલ સવારે'ના આરંભમાં કવિ ગાય છે:

'કાલ સવારે ઊગણું રે અમે સૂરજ જેવું,
સૂરજ જેવું ઊગણું રે અમે કાલ સવારે.'

આપણે એટલે ? માળો બાંધી વીંખાયાં તે !

'થડને ટેકે છૂટ્યા છાંચડા
તોડી તડકાની પાળ,
મૂળને અડીને ઊભાં આકરાં
ધીકતાં રણનાં પાતાળ;
માળો બાંધીને વીંખાયા આપણે!'

તડકી-છાંચડીનો આપણો સંસાર - એની યત્કિચિત્ત અનુભૂતિમાંથી આ કાવ્ય આવ્યું છે. 'સગપણ ઊગ્યા ભેળું - એની પ્રતીતિ થયા પછીનો ભાવ અહીં અભિવ્યક્ત થયો છે.

'ગોકુળમાં આવો તો' એ શીર્ષક જોતાં તો એમ થાય કે જૂના ને જાણીતા કૃષ્ણ આવી લાગ્યા!

'પાંદડે કદંબના, પાંપણની ભાષામાં,
લાખી લખી આંખ હવે ભરીએ;
જમનાનાં જળ, તમે દેજો હાથોહાથ
માધવને દ્વારકાના દરિયે :

લખિતંગ રાધાના ઝાઝા જુહાર...
શ્યામ, અંતરમાં ઓછું ના લાવશો !'

કવિને આપણી ગીતપરંપરાનો સારો લાભ મળ્યો છે- 'કહે ને'માં લોકગીતની પરંપરાના અંશો જોવા મળે છે:

'સૈયર તારા કિયા છૂંદણે
મોહો તારો છેલ ? કહે ને !
સૈયર, તારી કિયા ફૂલની
લૂમીઝૂમી વેલ ? કહે ને !'

'પાસ પાસે તો ય' કવિનું એક સુંદર ગીત છે. ગીતનો ઉપાડ સરસ છે:

'પાસપાસે તો ય કેટલાં જોજન દૂરનો આપણો વાસ !
જેમ કે ગગન સાવ અડોઅડ તોય છેટાંનો ભાસ.'

ક્યારેક રોમાન્ટિક આવેશ ગીતમાં પ્રકટ કરનાર આ કવિ
વેદનાનું કલાત્મક આલેખન પણ કરી જાણે છે.

'ઝાડથી ખરે પાંદડું એમાંય
કેટલાં કિરણ આથમ્યાનું સંભારણું હશે ?
આપણી વચ્ચે 'આવજો'ની કોઈ ભીંત હશે,
કે યાદ જેવું કોઈ બારણું હશે?
પડખે સૂતાં હોય ને લાગે શમણાનો સહવાસ!
જેમ કે ગગન સાવ અડોઅડ તો ય છેટાંનો ભાસ.'

આંખમાં ઘેનગુલાબી રાત્યું આંજવી, પટારે પીઠીવરણો
અજવાસ પથરાયલો જોવો, ઈઠોણીના મોરને વેણીનાં ફૂલ સૂંઘતા જોવા,
લહલહતા ડૂંડે ખેતરનો હરખ ફૂટતો જોવો, હુક્કાની ઘૂંટ ભરતાં તળાવ
ગડગડ થતું સાંભળવું, ઝરૂખાને ઝીણી નજરે લાંબી વાટે મીટ માંડતો
બતાવવો, દીવાને અજવાળે આંખ્યુંનો મેળો જોવો, આથમતા સૂરજનું
લાલઘૂમ અજવાળું ખોબામાં કેમ વાવવું એવો પ્રશ્ન તહો, 'આવજો'ને
પંખી બનાવવું, વગડાના એકાંતને થોરના છાંયે છૂટ્ટયા ગાડામાં
ખડકાવું, પથ્થરમાં કાયાનો ઉઘાડ થઈને વડલાની ભીંતને વરવું, કોઈ
ખરેલા ફૂલની પાસે બેઠું બેઠું આખી રાત ધ્રુસ્કે રોતું આકાશ...' એને
જોવું, ઝાડપાંદડે ખરતું અચરજ ઝીલવું, સારસની પગલી થઈ ખેતરમાં
વવાઈ સારસ થઈને ઊગી નીકળવાની મનીષા રાખવી, ખીણ તેડી
લેવાની ઈચ્છા થવી, ઊઘની આંબાડાળથી સોણલિયાં વેડી લેવાની વૃત્તિ
થવી, વાણીના ભરપૂર ચોમાસે વેણના દુકાળનો અનુભવ કરવો,
કિરણોની આસપાસ ઊગ્યા અંધારાના પડછાયા જેવો વાન પોતે હોવાની
પ્રતીતિ કરવી, ઝાંઝરના મૂંગા રણકાર સમા ગામને ટળવળતું જતું
કલ્પવું, ઘબકારા ઓઢીને મઘમઘ ડૂંફ પામતા રહેવું, વૃક્ષના સૌ પ્રથમ
કોળેલા પાનનો મુગ્ધ વિસ્મય પોતે હોવાની પ્રતીતિ કરવી, સુકાઈ
ગયેલી નદીમાં ઊભેલા પુલ સાથે તદ્દાકારપણું કેળવવું, હનુમાનની
દેરીના ચોતરાને ઉભડક બેસીને ચલમ ફેરવતો જોવો, રમતારામ થઈને
આ જીવતરની ખેપને પૂરી કર્યાનો લહાવો લેવો- આવું તો કંઈ કંઈ
કરતો કવિ, જે અહીં શબ્દમાં પ્રગટ થયો છે તેનો પરિચય રસપ્રદ છે જ.

શબ્દ અને લાગણી વચ્ચેનું અંતર કપાઈ ગયું હોય, લોપાઈ
ગયું જોય, અથવા એ અંતર હોય જ નહીં એવું કેટલેક ઠેકાણે બન્યું છે.
દા.ત. 'સાંભરણ', 'એમ થાતું કે- ' 'અમથું અમથું ગીત', 'પથથરનું
મૌન' વગેરે.

'પથથરનું મૌન મને આપો તો આપજો
ને નહીં તો ગગન સમું ગાન,
વણ રે માગેલ કોક વેણ બની વરસું
કે ઓઢીને બેસું વેરાન !'

એકાંતનો અનુભવ-સ્વાદ કવિને છે. સમયની કૂંપળ ખરવા
સાથે જીવનમાં જે કંઈ ખરી ગયું તેનું ભાન કવિને છે. શૂન્ય પછીનો
આંક મળે તો નવો દાખલો માંડવાની કવિની તૈયારી પણ છે. આ સાથે
કવિના મનમાં આ પ્રશ્ન પણ છે :

'સુકાઈ ગયેલી નદીમાં ઊભેલા
પુલ જેવો હું
આ વાદળછાયા વિશ્વમાં
ક્યાં સુધી ટકી રહીશ?"

'આવતી કાલ'ની આ પંક્તિઓમાં કવિ સહજ એવો
શબ્દ-રસ સચોટ રીતે વ્યંજિત થયો છે:

હા, શબ્દો કવિ પાસે પાછા ફરે છે
સાંજ પડ્યે,
ચાંચમાં નવો લય લઈને
સાજ ગમે ત્યારે પડે
લય ગમે ત્યારે પડે
કાલની જરૂર ભાઈ,
ગમે ત્યારે પડે !
એટલે જ

અ ક બં ધ....

કબીરવાણીનો નૂતન પાઠ હરીશ મીનાશ્રુની કવિતા

ભગીરથ બ્રહ્મભક્ત

આણંદની બેન્ક ઓફ બરોડાની અમૂલ ડેરી શાખામાં એક
દાઢીધારી યુવાન મેનેજરની કેબીનમાં બેઠો બેઠો લોન, હમા, કેસ-
કાગળ, નાણાંની વસૂલાત અંગેના વિચારો કરતો તમે કલ્પી શકો, પણ
એ બધાની વચ્ચે એ કવિતા કરતો હોય એવું શું તમે કલ્પી શકો ખરા?
હરીશ કે. દવેના નામે ઓળખાતો, આણંદનો વતની અને આણંદની
બેંકમાં જ મેનેજરપદને શોભાવતો એ યુવાન એક સંત મિજાજનો મરમી
કવિ છે. ભાષાની અમીરાઈ અને કવિની કબીરાઈનું પ્રગટીકરણ એની
રચનાઓમાં દેખાય છે. ગોરો ગોરો વાન, લાંબા હાથ, પૂરા પોણા છ
ફૂટની ઊંચાઈ, સૌષ્ઠવભર્યો દેહ, આકર્ષક ચહેરો, ઝગારા મારતી ટાલ,
પ્રસન્ન મુખમુદ્રા, અણિયાળું નાક, બોલકી આંખો ધરાવતા એ કવિનું
કવિ નામ છે હરીશ મીનાશ્રુ. તે આણંદના રહીશ છે, રાધાસ્વામી
પંથના પથિક છે, યાત્રી છે.

"કવિતા આપણા વાસ્તવનાં આલંબને પ્રતિરૂપો સર્જીને નવા
સ્થળ સમયનું નિર્માણ કરે છે. વળી હતપ્રભ ઈદ્રિયોથી છટકવા કવિતા
ઈદ્રિય વ્યત્યયની લીલા રચે છે. તેથી આપણે થોડી ક્ષણો પૂરતા
છૂટકારાને લીધે જનમતા આનંદમાં સરી પડીએ છીએ. અનુભવે હું
એવા તારણ ઉપર આવ્યો છું કે આ એક મૂર્ખામીભર્યો આનંદ છે.
કવિતાથી ખરેખર સ્થળ સમય ઉલ્લંઘી શકાતાં નથી કે ઈદ્રિયોનું ચિરન્જીવ
ઐશ્વર્ય રચી શકાતું નથી. એ કેવળ 'ભક્તિ'થી જ બની શકે."

આ શબ્દો કવિ હરીશ મીનાશ્રુના છે. એમાંથી એમની
કવિતાના માર્ગે અધ્યાત્મ તરફની ગતિનો સંકેત પણ મળી આવે છે.
"પ્રિભાંગસુંદર એણી પેર ડોલ્યા", કાવ્યસંચયથી સ્વકીય મુદ્રા લઈ
ઉઘડેલો, અને સાહિત્ય પરિષદ દ્વારા પોંખાયેલો અવાજ હરીશનો
છે. તેમાં તેમણે વ્યંગ, કટાક્ષ અને તિર્પકતાને સહારે આજની

અનાકર્ષક કવિતાની અને કવિની ઝાટકણી કઢી છે. અલબત્ત એમનો આકોશ ભાષામાં ઓગળી ગયો છે.

તાજેતરમાં પાર્શ્વ પ્રકાશન દ્વારા તેમના ચાર કાવ્યસંગ્રહ એક સાથે પ્રગટ થયા છે: "પર્જન્યસૂક્ત", "તાંદુલ", "તાંબુલ" અને "સુનો ભાઈ સાધો". આ ચારેય સંગ્રહો વિલક્ષણ કાવ્યબોધ કરાવે છે. આજની ગુજરાતી કવિતામાં એ ભાવનાની તદ્દન નિરાળી ભૂમિકાએ આપણને લઈ જાય છે. વિદગ્ધતાના ભાર વિના કે કેળવેલી આધુનિકતાના લટકણિયાં વિના સહજપણે પોતાની સંવિત્તિમાં રસાયેલો શબ્દ એ પ્રગટાવે છે. નરસિંહ, મીરા અને અખાથી માંડી અનેક કવિઓએ ગુજરાતી કવિતાના શબ્દને જે ઘાટ આપ્યો તેનો એક પડાવ હરીશ મીનાશ્રુની કવિતા બને છે.

ભારતીય દર્શન અને તત્ત્વશોધનના વિલક્ષણ બોધરૂપે જન્મેલા કબીર, રવિદાસ અને ભાણ જેવા કવિઓ સાથે કવિની કવિતાનું કૂળ મળતું આવે છે. હરીશમાં કબીરની જેમ આત્મશોધ અને કાવ્યશોધની ઝંખના છે, રટણ છે. બહુધા ગીત, ગઝલ અને અછાંદસ સ્વરૂપોમાં અભિવ્યક્ત થતા આ કાવ્યવ્યાપારમાં પરંપરાનું સંધાન રચીને નૂતન પરંપરા રચવા તરફની હરીશની કાવ્યગતિ છે. હરીશ મીનાશ્રુની કવિતાને સમજવા માટે કબીરપંથની જાણકારી જોઈએ.

સુંદરમ, પૂજાલાલ, રાજેન્દ્ર શાહ, મકરંદ દવે અને રાજેન્દ્ર શુક્લ જેવા કવિઓની કેટલીક રચનાઓમાં અધ્યાત્મના સંસ્કારો દેખાય છે. એક તરફ આધુનિકતાનું સુરેશ જોશીથી પ્રભાવિત થયેલું મોજું ચાલે, બીજી તરફ એ મોજાની નીચે આવા અધ્યાત્મના સૂક્ષ્મ ભાવ-સંવેદનોની લહેરખીઓ જામે - જે અદમની ગઝલોમાં ય દેખાઈ - એ ભાવસંવેદન હરીશની કવિતાઓમાં ય ઘૂંટાઈને આવે છે. અલબત્ત હરીશની કવિતા સ્થૂળ અર્થમાં ભક્તિ કે અધ્યાત્મની કવિતા નથી, કબીરવાણીનું નવસંસ્કરણ છે. હરીશ મીનાશ્રુની સંવિત્તિમાં આપણી સદીની પીડા છે. એમની કવિતામાં એનો દાહ પણ છે.

'ભાષાનું ડિંગળ ડમરૂ લઈને
આ તઢંગ ભૂમિ પર બેઠા છીએ
બંદેનવાઝ, હું ય બુલંદીમાં કમ નથી
કેવળ કબીર તું, હું ગુનાહે કબીર છું.'

અગાઉ કહ્યું તેમ હરીશ મીનાશ્રુની કવિતા કબીરવાણીને નૂતન અવતાર આપે છે. એમનામાં સર્જનની ભારે ભરતી છે. માયાના મોહમાં સમગ્ર જગત ગાંડુ બની લૂંટાય છે. બચે છે તો એ જણ જે અંદરના શબ્દબંદાને પારખે છે. હરીશ 'શબ્દ'ના સોદાગર છે.

મસ્જીદ ઉપર અવાજોની લીલ બાઝવાની,
મારી નમાજ નભથી આગળ ધપી જવાની,
બીજા અવાજો અટકશે પણ કવિની
શબ્દયાત્રા વણથંભી ચાલશે.

કવિના 'તાંદુલ' સંગ્રહમાંની વિલક્ષણતાઓ જુઓ.

હું કવિતા વાંચું છું
-સર્વનામ પહેરીને બોલો સાંઈ
-ધાવો રે જીવણ જ... જ... જીભને
તથા હું શાહી અને સુદામાચરિત

'Moving on my own melting' જેવી દીર્ઘ રચનાઓ કવિના કવિતા સાથેના પોતાના ભૌતિક વ્યવહાર સાથેના સંઘર્ષોમાંથી જે ભાષારૂપ ઘડાય છે તેને પ્રગટ કરે છે, કવિને મર્મસ્થળથી પામવાના સાહસને પ્રગટાવે છે.

મશાલ સાથે હાથ જલાવી દેતા નરસિંહ જેવી ભાવમય સંવેદનાની તીવ્રતા આ કવિની કવિતામાં છે. આ સંગ્રહમાં દીર્ઘકવિતા તરફ ગતિ છે.

'પર્જન્યસૂક્ત'માં પ્રેમ અને વરસાદ બંને વિષયો લઈ કવિએ નમણાં અને નિરાળાં ગીતો આપ્યાં છે. ગુજરાતી અનેક કવિઓએ પ્રેમ અને વરસાદ વિશે લખ્યું છે, પણ અહીં વર્ષાનું પ્રાકૃતિક રૂપ નોખી રીતે ઉઘાડ પામે છે. 'પર્જન્યસૂક્ત'ની દેશ્યાત્મકતા વધારે છટામય છે. વર્ષાની જેમ ભાવસ્પંદનની અકળતા પંક્તિએ પંક્તિએ પ્રગટી છે.

બારે તે મેઘ અમે પીધાં
ગિલાસ આમ હોઠ માંડીને એક ઘૂંટમાં
છેલ્લે બચેલ એક ટીપુંને
જાળવીને ઝીલ્યું છે પાંપણના પટમાં
જળથી ઢાંકી, અતિશય વાંકી અષાઢી બીજ
હોઠ બધાયે ચુંબન ચુંબન, બીજ બધાં ઉઢ્બીજ!!

હરીશ મીનાશ્રુને અધ્યાત્મના કવિ કહી દઈને કોઈ વિવેચકે એની કાવ્યની રસકીયતાને ઓછી આંકવી ન જોઈએ. આ કવિની 'પર્જન્યસૂક્ત'ની રચનાઓ જ એમને ઉત્તમ કવિ ઠરાવે છે. પ્રેમનાં કેટકેટલાં રૂપો! દેહાનુભવથી શરુ કરી અંતરમનને છેદતાં ગહન રૂપો અહીં પ્રગટ્યાં છે. પ્રેમની ભૂમિકાનું વિગલન અહીં દેખાય છે.

તમે પુષ્પ ચૂંટ્યું
તો મેં ગંધ
તમે પાદુકા ઉતારી
તો મેં પંથ
તમે ત્યજ્યાં પટકુળ
અને મેં ત્વચા
હવે ઝળહળે તે કેવળ પ્રેમ.

પ્રેમ એ
શરીરને વિખેરી નાખે છે
અને એમાંથી ઘડવા મથે છે
પ્રિયતમાનું
અ-શરીર.

હરીશ મીનાશ્રુ રાઘસ્વામી મત સાથે કુતૂહલથી શરૂ કરીને કાયાકલ્પના કરીશમા સુધી ભળ્યા છે. એમાં કેવળ ભક્તિભાવ નથી. કબીરના આલંબને પોતાના ચૈતન્યની ખોજ કરી રહ્યા છે. ગુજરાતી કવિતામાં કબીર સાથેનું આટલું તીવ્ર અને કલાત્મક અનુસંધાન અન્ય કોઈ કવિમાં દેખાયું નથી. કબીર ગોઠડીમાં પલટુ સાહેબ, સુરદાસ, સહજોબાઈ અને મીરા જેવાં ભક્તકવિઓનું અનુસંધાન પણ દેખાય છે. ગીત અને ગઝલ જેવાં સ્વરૂપોને એની મર્યાદામાંથી બહાર લાવી નૂતન ક્ષિતિજે આ કવિ લઈ જાય છે. એક તરફ કવિ કાવ્યત્વની ખોજ કરે છે,

બીજી તરફ એ અધ્યાત્મની યાત્રા કરે છે. વહાલેશરીનાં પદો એ નરસિંહનાં પદો પછી આજના કવિનું સામર્થ્ય છે. કર્તવ્યની અનુભૂત પૂરી નિષ્ઠા અને સાહજિકતાથી આ કવિ કવિતા કરે છે.

હરીશ મીનાશ્રુની કાવ્યભાષામાં સંસ્કૃત તત્સમ, હિન્દી, વજ, ખડી બોલી, ફકીર-સાધુની રહસ્યમય છતાં સહજવાણી સ્વાભાવિકતાથી આવે છે.

સાધો મુરશિદ નર્ચો નઠારો
એક કીડીને માથે મૂક્યો કમળતંતુનો ભારો.
સાધો વેદ બુલાવા આયા
સતસંગની કબજિયાતના કરશે અબજ ઉપાયા.

હરીશ મીનાશ્રુ અને માધવ રામાનુજના અમેરિકાના કાર્યક્રમોની રૂપરેખા નીચે આપવામાં આવી છે.

Date	Where (Contact)
July 12	Boston MA (Smita Patel 978-468-3900)
July 13	Lakhani Auditorium Wachung NJ (Ram Gadhavi 973-628-8269)
July 18	Forrest Hill NY (Jitu Mehta 718-261-5159)
July 19, 20	NJ, NY (Ram Gadhavi 973-628-8269)
July 26,27	Washington DC (Kanu Doshi 301-670-6937)
August 10	Toronto Canada (Prakash Mody 416-491-5560)
August 16	Chicago (Dr. Ashraf Dabawala 847-995-0328)
August 22,23	Orlando FL (Dinesh Shah)
August 29, 30	Dallas TX
September 5,6,7	Los Angeles CA (Subhash Kharod 562-924-6700)
September 12,13,14	San Fransisco CA (Mahendra Meghani 510-797-8080)

હીરાના પારખુ

કિશોર રાવળ ફિલાડેલ્ફીઆ

'સર્જકોની સાંજ'ના નેજાં નીચે ઊગતાં, આથમતાં અને સર્વ-શિરોમાન્ય સાહિત્ય સર્જકોનું ન્યૂ જર્સીમાં મિલન થાય અને ઋતુ પ્રતિકૂળ ન હોય ત્યારે અમારું જોડું ત્યાં જવાનું જ. એક બે સરસ કવિતા સાંભળવા મળે કે ત્યાં આવેલા સર્જકોમાંથી કોઈ દિલ તર થાય તેવો શબ્દ પ્રયોગ સંભળાવે કે કોઈની પાસે ઈન્ટરનેટમાં હજુ ઘૂસી ન હોય તો વી જોક્સ સાંભળવા મળે આપણે કૃતકૃત્ય!

ગયા વખતે અમે ગયાં. વચ્ચેથી રથરફડમાંથી અમારા મિત્ર મહેશભાઈને ઉપાડ્યા. મહેશભાઈ મૂળમાં તો હીરાના વેપારી, આજે ૬૮ વર્ષે નિવૃત્તિ માણતા. એમને પણ સાહિત્યમાં રસ બહુ. દુનિયા આખી ભટકેલા એટલે એ સાથે હોય ત્યારે જાતજાતના રસીલા અનુભવોની લહાણ ચાલે.

મહેફિલ સરસ ચાલી અને બે કલાકે બોલનારાંઓને પણ બગાસાં ચડવાં લાગ્યાં ત્યારે ઈન્ટરવલ પાડ્યો. આ પાણી નાસ્તા તો હોય જ. આ કોફીના કપ, કોકાકોલાના ગ્લાસ અને નાસ્તો લઈ અમે એક ટેબલ પર જઈ બેઠા. ત્યાં અમારા એક દોસ્ત ડૉ. દિનેશ બરાડિયા એમના 'ઝાકઝમાળ' પત્ની રેખાને લઈને અમારી સાથે જોડાયા. આ 'ઝાકઝમાળ' શબ્દ બહુ વિચારીને જ વાપરું છું. સાહિત્યકારો ટિચકું ચડાવશે, એમની ભાષામાં એ શબ્દ સમજાવવો હોય તો હું 'રૂપગર્વિતા, મંજુલકંઠિની, સુસક્ષિપ્તા, સુગંધિકા, સર્વઅંગે નર્તિકા' એવું એવું વાપરું - સક્ષિપ્ત રહેવું અઘરું થઈ પડે એવી કમનીય - જવા દોને મારા સાહેબ, 'ઝાકઝમાળ'થી જ સમજી જાઓ ને!

મારાં સદ્ભાગ્યે રેખા મારી સામે જ, મહેશભાઈની બાજુમાં બેસી ગઈ અને પરિણામે હું ઝીણવટથી અને છતાં અસભ્ય ન લાગે તેવી રીતે રેખાને નિહાળી શકું તેવી મોકાની જગાએ હતો. રેખાના બદન પર એક સોનાની માળા હતી અને એમાં વચ્ચે એક પાણીદાર હીરો, પોતે ક્યાં બેઠો છે એ વિષે પૂરો સભાન, તદ્દન બેશરમ થઈને ઝબકે. મેં ઓળખ કરાવી અને દિનેશને કહ્યું કે 'આ મહેશભાઈ હીરાના વેપારી હતા અને એમને પણ બનાવી જનાર એક નીકળ્યો એની વાત કરતા હતા. વાત અધૂરી રહી ગઈ છે પણ બહુ આગળ નથી વધી એટલે મહેશભાઈ, પહેલેથી જ શરૂ કરોને.'

મહેશભાઈએ ટેઈપ રિવાઈડ કરી ચાલુ કર્યું.

"હીરાના વેપારીને હીરાની પરખમાં છેતરાવું ન પરવડે, ભાઈ. કહે છે ને કે પેરેશૂટમાંથી ભૂસ્કો મારવાનું શીખવા જાઓ તો એમાં એક પણ વખત નિષ્ફળ થવું ન પરવડે. અમારે પણ એવુંજ. એક વખત નાપાસ થાઓ તો ઊઠી જવું પડે ધંધામાંથી.

"અમે લોકો, અમે એટલે હીરાના વેપારીઓ, 'જથ્થાબંધ હિસાબે' છેતરાયેલા એની આ વાત છે. અમારા પાલનપુરીઓનું જૂથ, બધાં જ હીરામાં, બધાં જ એકબીજાને જાણે અને ઘણી વાર મોટો સોદો હોય તો બધા સંપીને ભેગા થઈને પણ હેન્ડલ કરે. હીરાનો ધંધો વિશ્વાસ પર જ ચાલે. એમાં એક વખત અમારામાંનો ---" એ થોડા અચકાણા. પછી કહે કે 'હું એને કિરીટ કહીશ. સાચાં નામ આપવાની જરૂર ન હોય તો શાને આપવાં? તો કિરીટ એક ખબર લાવ્યો. દુબઈનો એક આરબો છે, બહુ જ મોટી પાર્ટી! ખરીદીએ આવે છે. અને મારા એકથી પહોંચાય એમ નથી. તો જો સારાં સારાં સંમ્પલ લઈને મારે ત્યાં આવો તો મળવું

છે? ' એક શનિવારે સવારે અગિયાર વાગે કિરીટના ઘરે મળવાનું નક્કી કર્યું.

"બધા પોતપોતાનો માલ લઈ સમય સર પહોંચી ગયા કિરીટના ઘરે. અગિયારના સાડા અગિયાર થયા પણ પેલા ઘરાકનો પત્તો નહિ. ત્યાં ફોન આવ્યો. કિરીટે વાત કરી અને પછી બધાને કહે 'એ અબુ બેન કાસિમને મોડું થાય એમ છે. બે એક વાગશે. એને માટે વાટ જોઈશું કે બીજી વાર મળવાનું નક્કી કરું?' એકાદ ભાઈને બીજે જવાનું હતું એટલે એ માફી માગી ઉપડી ગયા. કિરીટ કહે કે 'ચાલો આપણે જઈને અમારા અમ્મપૂર્ણામાં જમી આવીએ. બે વાગે તો આવી જશું.' બધાને થયું કે આટલું જોખમ લઈને બહાર જવું બરોબર નહિ. કિરીટે પોતાની તિજોરી ખોલી આપી અને સૌને પોતપોતાનો માલ અંદર મૂકવા કહ્યું. અમે સૌ ઘરમાં સારી સાબૂત તિજોરીઓ રાખીએ અને, આ ઘંધો લઈને બેઠા છીએ ને એટલે એમાં ગફલત ન ચાલે. બધાંએ માલ મૂકી દીધો. કિરીટે લોક કરી તિજોરી. અને અમે સૌ ઉપડ્યા જમવા.

"જમી કારવીને અમે પાછા આવ્યા ત્યાં બેક્યાર્ડનું બારણું તૂટેલું અને તળિયાઝાટક થઈ ગયેલી ખાલી તિજોરી ભેંકડો તાણતી હોય તેમ ખુલ્લે બારણે બેડરૂમમાં ઊભી હતી. બધાના મોં કાળાં થઈ ગયાં. કેમકે આમાં કેટલો ઘંધો ચોપડે હોય? ક્યાં કેવી રીતે ફરિયાદ કરવી? ચોરી થાય એ માટે વીમો તો હોય પણ વીમાની આટલું નુકસાન ભોગવવાની વિસાત નહોતી. ફંફેરો થાય એ એથી બુરું.

"ટૂંકમાં કહું તો બે ત્રણ જણ તારાજ થઈ ગયા. વાત ઢંકાઈ ગઈ. અને તે દિ'થી અમે કિરીટને નાતબાર કર્યો. પોતાની મત્તા પોતાના અંગ ઉપર રાખતાં શીખ્યાં."

"સંમ ગોલ્ડવિન કહી ગયો છે ને કે તમે જો નિષ્ઠાનો ડોળ કરવામાં સફળતા મેળવો તો જગ જીત્યા. કિરીટ ઉસ્તાદ નીકળ્યો. એટલે અમે છેતરાઈએ તો આમ છેતરાઈએ. હીરા પારખવામાં નહિ." મહેશભાઈએ વાત પૂરી કરી.

દિનેશને રસ પડી ગયો. "તો તમે હીરો જોઈને કહી શકો કે કિંમત કેટલી હશે? કંઈ સાધન જોઈએ? માર્કોસ્કોપ કે એવું કશું?"

"ના રે, ના. ચોક્કસ ભાવ નક્કી કરવા માટે વજન કરવું જરૂરી છે પણ આંખથી અંદાજો આવી જાય."

"તો કહો આપણે સરત મારીએ. આ રેખાએ ગળામાં હાર પહેર્યો છે તેનો હીરો સાચો છે કે નહિ એ તમે નહિ કહી શકો." રેખાએ મોં બગાડ્યું. "દિનેશ, હવે એ હીરાની વાત કાઢી મારો ફજેતો કરાવે છે?" એ મોં બગાડે એ જોવાનો પણ અનન્ય લહાવો હતો!

મહેશભાઈ દિનેશ સાથેની વાત હસીને ચાલુ રાખી. "હીરા પર અમારી દૃષ્ટિ તરત જ પડે. તમે લોકો ટેબલ પર આવી બેઠા ત્યાં જ નજર પડી. અમારા ઘંધાનું સુખ એ. લોકો માને કે આ કાકાઓ રૂપાળાં બૈરાં મળે એટલે ટીકી ટીકીને જૂએ અને અમે નીરખતા હોઈએ છાતીએ ટાંગાતો હાર!"

"અરે, મહેશભાઈ, ભલભલા છક્કડ ખાઈ ગયા છે. ઘણાને આ હીરો મહામૂલો લાગે છે અને થાપ ખાઈ જાય છે."

"એક નજર પરથી કહી શકું કે મોંઘો તો છે જ."

"સો ડોલરની શરત લગાડીએ. ચકાસી જુઓ. કબૂલ છે? મોંઘો નીકળે તો મારે તમને સો આપવાના અને સસ્તો નીકળે તો તમારે મને આપવા. કબૂલ?"

"મારીએ શરત.' મહેશભાઈ મૂડમાં આવી ગયા. એમને ચેલેન્જ આપવાવાળો વળી આ હિમ્મતવાળો નીકળ્યો. દિનેશે રેખા સામે જોઈ કહ્યું, "રેખા, આ હાર કાઢીને આપ તો આમને." અને પછી અમારી ત

રફ જોઈ કહે, "રેખાને મેસીના બાર્ગેઈન બેઈઝમેન્ટમાંથી આ હીરાવાળું એક પેન્ટ ૧૨૦ ડોલરમાં મળી ગયેલું. તેણે લઈને તેના આ હારમાં લટકાડ્યું. સાવ સસ્તો ઝર્કોનીઅમ છે. ભલભલા ભૂલ ખાઈ જાય છે."

રેખાના હાથ ન ઊપડ્યા. એ અકળાઈ ગઈ. એની સુંદર આંખોમાં કંઈ વિષાદ, કંઈ વિલાપના મંડાણ દેખાયાં. મહેશભાઈ પણ હીરાની ઉપર નજર નાખી બેઠા હતા. દિનેશે હાથ લાંબા કરી પેલી માળા રેખાના ગળા ઉપરથી ઉતારી અને મહેશભાઈના હાથમાં આપી. રેખાની સુંદર આંખો મને તે પળે ભયત્રસ્ત હરિણીની આંખો જેવી લાગી. મનમાં કોણ જાણે કંઈ અનુકંપા ઉપજી.

મહેશભાઈએ હાર હાથમાં લીધો. "મારે જરા મોતિયાની શરૂઆત થઈ છે. પહેલાં હું નરી આંખે કહી શકતો હવે તકલીફ પડે છે." ખિસ્સામાં હાથ નાખી ઘડિયાળીઓ પહેરે એવો એક આંખનો આઈગ્લાસ કાઢી આંખે ચડાવ્યો. ઝીણવટથી હીરાને નીરખ્યો. "એમ્સ્ટર્ડમમાં બનાવટી હીરાઓના નવા નવા પ્રયોગો થાય છે અને ઘણી પ્રગતિ થઈ રહી છે. સાચા અને ખોટા હીરાના ભેદ ભૂંસાતા જાય છે. આમાં તો હું થાપ ખાઈ ગયો!"

આઈગ્લાસ ગજવામાં નાખ્યો અને પાકીટ કાઢી અંદરથી સોની એક નોટ કાઢી દિનેશ સામે મૂકી. રેખાએ ઝડપથી હીરાનો હાર લઈ ગળે વળગાડી લીધો અને ચહેરા પર એક કાંતિ પ્રસરી ગઈ.

મહેશભાઈ એ ફોડ પાડ્યો. "સાચા હીરામાં ઝીણવટથી જુઓ તો અંદર થોડી રેખાઓ, કંઈ ઈમ્પ્યોરિટી દેખાય. બનાવટીમાં તદ્દન સ્વચ્છ ક્રિસ્ટલ દેખાય. નવા પ્રયોગોમાં એ લોકો બારીક રજકણો નાખવા પ્રયત્ન કરે છે પણ એમાં અને કુદરતી ઈમ્પ્યોરિટીમાં આકારના, રંગના ભેદ હોય છે, ઝીણવટથી જુઓ નહિ તો થાપ ખવાઈ જાય. દિનેશભાઈ, તમારો આભાર. મારા માથામાં આવેલા આ ધમ્મડને મૂળ સોતો કાઢવાની એક તક આપી તે માટે."

ઘંટડી વાગી અને અમે ઊભા થઈ સભાગ્રહમાં બાકીના પ્રોગ્રામ માટે જવા ઊપડ્યા. મેં જતાં જતાં મહેશભાઈને કાનમાં પૂછ્યું, "હીરાવાળા કેમ આટલી મોટી થાપ ખાઈ ગયા?"

મહેશભાઈ કહે, "હોતું હશે? પરવડે જ નહીં ને! નંગ પચાસ હજારથી ઓછું હોય જ નહિ. તમે રેખાને નીરખી હતી? હીરો સાચો અંકાશે તો વળી કયા પ્રેમીએ ક્યારે આપ્યો એવા એવા પ્રશ્નો ઊઠે એની ભીતિ એ આંખોમાં જોઈ હતી? અમે હીરા વાળા, હીરા જોતાં હોય એમ લાગે પણ સાથે સ્ત્રીને નીરખવાનું ભૂલીએ નહિ. હૈયે પહેલા તો પુરૂષ અને પછી હીરાના વેપારીઓ..." મૂંઝામાં હસ્યા અને સ્ટેઈજ પર નજર ફેરવી બેઠા.

ચાલુ પ્રોગ્રામે આગલી કતારમાં બેઠેલાંઓમાંથી રેખા ઊભી થઈ, બારણાં તરફ જતાં રસ્તામાં અમારી બાજુમાંથી પસાર થતાં એ મહેશભાઈ આગળ આવી, લળી, 'થેંક યૂ' કહી મહેશભાઈના હાથમાં કંઈ મૂક્યું. માનવજાતનો સર્વનાશ સર્જ શકે એવું સ્મિત વેરી રેસ્ટરૂમ તરફ સરકી ગઈ.

મહેશભાઈએ મુઠ્ઠી ખોલી મને સોની નોટ દેખાડી. અને અમે બન્ને ખડખડાટ હસી પડ્યા. આજુબાજુના શ્રોતાઓ, અમે વફ્તાની જોક બરોબર પકડી અને એ લોકોને સુરસુરિયું કેમ થયું એ વિચારે મોઢું વકાસી અમારી તરફ જોઈ રહ્યાં. વફ્તા મૂંઝાણા તો ખરા પણ બહોળા અનુભવને લીધે મળે એ તક ઝડપી લેવા તૈયારી પૂરી! અમારી તરફ ડોકું નમાવી બોલ્યા, 'થેંક યૂ!'

(આ વાર્તામાં નિશાળના દિવસોમાં વાંચેલી કોઈ વાર્તાનો ઓછાઓ હશે એવું મનમાં લાગે છે. સોરી! કિશોર રાવળ)

ગોત્યાં'તા ગીતની ગલીએ
નંદિતા ઠાકોર મુંબઈ

અમે ગોત્યાં'તા ગીતની ગલીએ
ફોરમતી કળીએ, હો રાજવણ રંગભીના રે

અમે ઝૂમ્યાં'તાં ઊગતી બીજે
ઝબૂકતી વીજે, હો રાજવણ રંગભીના રે

અમે ધૂમ્યાં કેસર કેરે ક્યારે
માનસને ઓવારે, હો રાજવણ રંગભીના રે

અમે ઊડ્યાં'તા ફૂટતી પાંખે
સૂરજની સાખે, હો રાજવણ રંગભીના રે

મે ટલૂક્યા કદમ્બની ડાળે
ઉમંગની પાળે, હો રાજવણ રંગભીના રે

અમે નાચ્યાં'તા સૂર અને સાજે
ઢોલક ધ્રુમ બાજે, હો રાજવણ રંગભીના રે
('આભના ખેવૈયા'માંથી)

આજની રાત

પત્ના નાયક ફિલાડેલ્ફીઆ

ચાલને,
આજની રાત
બત્તી બુઝાવી
એકમેકને જીવી લઈએ.

('અરસપરસ'માંથી)

પણ

પત્ના નાયક ફિલાડેલ્ફીઆ

લોકમેળામાં
લોકલાજે
અજાણ્યો થઈ આડું જુએ
એ તો સમજી શકાય
પણ
સપનામાં ય તે?

('અરસપરસ'માંથી)

દુઃખ

ચીમન પટેલ 'ચમન'

હ્યુસ્ટન, ટેક્સાસ

ઝૂંપડાની

ગરીબાઈનું

એનું દુઃખ

આજે

પડી ગયેલી

આલીશાન

ઈમારતોની

ઈંટો તલે

સદાને માટે

દટાઈ ગયું.

કેવું!

'રસિક' મેઘાણી

હ્યુસ્ટન, ટેક્સાસ

અશ્રુ, પાલવ શબભર એવું
વર્ષે ઝરમર ભાદર એવું

ડૂબવું, તરવું, ભવસાગરમાં
મોજા, નૌકા, જળચર એવું

છેદ ભરેલા જખ્મી પગલાં
રસ્તો, કાંટા, પથ્થર એવું

ચાંદ સમું પણ દાગ કહીં ના
તારું મુખડું સુંદર એવું

એકલા એકલા લાંબા રસ્તે
કાંટા, જંગલ, અજગર એવું

જીવનતો બસ અટકળ જાણે
આશ નિરાશા સહચર એવું

ઉત્સાહ

પ્રીતમ લખલાણી

વેસ્ટ હેન્ડરિએટા, ન્યુ યોર્ક

હાયકુની

બિકિનીમાં

ને લઘુકાવ્યની બ્રામાં

કવિતાને

અંગ મરોડતી જોઈને!

ગુર્જરીનું સ્વિમિંગ પુલ

હિલોળે ચઢે!!!

હું ક્યાં છું?

જયશ્રી મર્યન્ટ ફીમોન્ટ, કેલિફોર્નિઆ

સવાર કે સાંજ, કોઈ પણ સમયમાં હું ક્યાં છું?
હું કંઈ જ નથી, મારામાં જ હવે કહો હું ક્યાં છું?

મને આંબવા આંખ મીચીને જ બસ, દોડ્યા કર્થુ
પાછું વળીને ય જોવું નહીં કે હોડમાં જ હું ક્યાં છું?

સગપણની શગ સંકોરીને, કોચલામાં ભરાઈ જાઉં,
તારી નજરની હૂંફથી, હવે હૂંફાળી હું ક્યાં છું?

ગઈ અને આવનારી કાલની વાતથી બહેલાવ નહીં,
મને આજ એ કહે, તારી આજમાં હવે હું ક્યાં છું?

'ભગ્ન' કબરમાં હવે બસ, ફુરસદ જ ફુરસદ છે,
અહીં હવે વિચારી લઉં જરા, કે હવે હું ક્યાં છું?

૩૨

જયશ્રી મર્યન્ટ ફીમોન્ટ, કેલિફોર્નિઆ

રાતના અંધકારનો ૩૨,
સવારે સૂરજનો ૩૨
સમી સાંજે સૂનકારનો ૩૨!
૩૨ને ક્યારેય લાગશે, મારા મૌન પડકારનો ૩૨?

ભરમાવ ના

અશરફ ડાવાલા શિકાગો, ઈલિનોય

હાથને તું હાથમાં જાલી મને ભરમાવ ના
જીવવાના કારણો આપી મને ભરમાવ ના.

વાંસના પોલાણનું સૈકાઓ જૂનું મૌન છું,
વાંસળીની જેમ તું વાગી મને ભરમાવ ના

મેં રઝળપાટોમાં મારું પોત જોયું ચે સતત,
ઘરના દેવળમાં હવે સ્થાપી મને ભરમાવ ના

જે નથી તારું તું એને પામવાના મોહમાં,
જે બધું તારું છે એ ત્યાગી મને ભરમાવ ના.

જીવ સોંસરવો કરીને ઘાવ તોડી દે ભરમ,
વેંત છેડું જીવથી રાખી મને ભરમાવ ના.

હું તને પૂજ્યા કરું સૂરજ ગણી અંધારમાં,
આગિયાના રૂપમાં આવી મને ભરમાવ ના.

મારા શબ્દે શબ્દ પર નફરત હશે તો ચાલશે,
મારી ગજલોને બધે વાંચી મને ભરમાવ ના.

કહે મને, મા

પૂર્ણિમા પટેલ મિલટાઉન, ન્યૂ જર્સી

તારી સલાહ, તારા શબ્દો, તારા મૌન,
તારી દર એક વાત પર
તને નહીં હોય ખબર,
પણ મેં દીધું છે ધ્યાન વર્ષો સુધી;
મારા વાળમાં ફરતી તારી આંગળીઓની નરમાશ
અને ગરમાશ અનુભવી છે વર્ષો સુધી;
તારા સુરીલા રાગમાં છેડાયેલ ગીતો અને ભજનો
સાંભળ્યા છે મેં વર્ષો સુધી;
તારા તાજા નાહીને નીકળેલ ચહેરાને
દીવાની જ્યોતમાં
ચમકતો સ્થિર જોયો છે વર્ષો સુધી;
મા, દૂધના પ્યાલા સાથે મારી પાછળ પાછળ
દોડતી આજે સ્મૃતિમાં રમતી
તારી છબી મેં જોઈ છે વર્ષો સુધી;
તારા હાથોથી ઉતરતી ગરમ ગરમ રોટલી ને
ભોજનના સ્વાદ માણ્યા છે વર્ષો સુધી;

થોડું કંઈ લખવા જેવું ને ઘણું બધું ના લખવા જેવું પણ
મેં લખ્યા કર્યું છે વર્ષો સુધી;

મા, મને ખબર છે -

કવિતાને વિષયની નહીં લાગણીઓથી જરૂર હોય છે
ને મારી તારા માટેની લાગણીઓના
તો છે ઢગલા ને ઢગલા -
તો ય આ લાગણીઓને હું અક્ષરોમાં કેમ ઠાલવી ના શકી?
તને તો ખબર છે, મા
કહે ને, હું તારા વિષે કેમ કોઈ કવિતા બનાવી ના શકી?

ચાના બંધાણીઓ માટે-

ભરત પાઠક

કોણ એ મળે છે હમસફર?
હાથ જાલી લઈ જતો જે કીટલી પર?
ને તમારી આંખમાં આંખો પરીવી
પાઈને ખુદ બને છે તરબતર?

'ચળકતાં ફિણાંણાં પીણાથી તો છલકતી બજારો,
તરસ કમ અને સ્વાદ જાઝા લઈ જ્યાં ઊમટતા હજારો,
અહીં તો હવે કોણ આવે ભગત, કે સતત ચા ઊકાળો?'
'અસલના ગરાડી, નવા કેંક પ્યાસી, જગા ઢૂંઢતા આવતા રે' છ ચારો.'
('ભગતની ચા' માંથી)

જિંદગી એક છાબ છે... (નવો વિભાગ)

(છાબમાં કંઈને કંઈ અવનવું મળી આવતું જ હોય છે. નાના નાના પ્રેરણાદાયક, રમુજ કે વિચાર કરી મૂકતા પ્રસંગો અને ટ્યૂકડા, દસ લીટીથી ઓછામાં કહેવાય તેવા મોકલી આપો.)

કિશોર રાવળ ફિલાડેલ્ફીઆ

અમેરિકામાં લોકોને રસ્તાની 'ગલત' બાજુએ ગાડી ચલાવતા જોઈ પેટમાં ફાળ પડતી તેટલો, ટંકશાળના સિક્કા જેવો, નવો ઈમિગ્રન્ટ હતો તે વખતની વાત છે. ક્યાંક શોપિંગ કરવા ગયેલો અને સાથે મારાં બે બાળકો બેઠાં હતાં. એક બાજુના રસ્તામામાંથી બહાર નીકળતાં ડોકું ખોટી દિશામાં માંડી, ટ્રાફિક નથી એમ નક્કી કરી ગાડી આગળ ઘપાવી અને બાજુમાંથી ઘનઘનાટ આવતી એક ગાડી સાથે ભટકાઈ જ જાત પણ -મેં અને પેલા ગાડીવાળાએ જોરથી બ્રેક મારી. અમે બચી ગયા. મને મારી ભૂલ સમજાઈ. પેલો ગાડીવાળો ગાડીમાંથી નીકળી મારી ગાડી પાસે આવ્યો, મારી બારી આગળ વાંકા વળી અંદર નજર નાખી. બન્ને બાળકોને નિરખ્યા. "કેવાં પ્રેટી બાળકો છે! ગાડી ચલાવતાં જરા કાળજી ન રાખવી જોઈએ?" હસીને એ પાછો વળી ગયો.

બામિયાન બુદ્ધ વિનોદદેવ મહેતા

જોઈ છબી મેં છાપામાં
બે બામિયાન બુદ્ધની
એક હતો ખાલી ગોખલો
પહાડની કૂખમાં
અર્ધખંડિત મૂર્તિ બીજામાં
જાણે કહી રહી સાનમાં

ઊભા હતા અમે અહીં
પંદરસો સાલથી
આપી આનંદ પથિકોને
વધારી જગશાંતિને
આજે જોઈ અમને બીક
લાગી કેમ આ બહાદુર તાલિબાનને?

ખંડિત કર્યા અમને
અમ શિલ્પીઓના વંશજોએ!
કલા છે ઈતિહાસ સમયના
ભૂંસાય કેમ અમ વિનાશથી!
અરે! રુદન કરશે ભાવિ પ્રજા સૌ
જોઈ ખાલી ગોખલા અથથી ઈતિ થકી

હશે જો કોઈ રામ, ઈસુ,
કે અક્ષાહ ઉપર જિન્નતમાં
હશે સૌ તે ભેગા મળી
કહે ત્યાં અવકાશમાં

ધરમ સૌ સ્થાપિયા અમે
જોડવા મન માનવોનાં

પણ આ પાષાણપ્રહારથી
પાષાણહૃદયી પઠાણોએ
તોડિયા બંધનો સૌ
એ અમારી સાથનાં!

ખેડૂત

ભરત ત્રિવેદી સિંગરફીલ્ડ, ઈલિનોય

કાગળ ઉપર કલમ મૂકું છું
ને જોઉં છું
ખેતરમાં હળ ચલાવતો બાપ.

એ હળ ચલાવતો રહે છે
અને પછી
નીચો વળીને સૂંઘી લે છે
મુઠ્ઠી ભરી
માટીની સોડમ.

એ સોડમ માટીની
ઊડીને આવે છે
અહીં મારા કમરામાં
ને
રગરગમાં ફેલાતી જાય છે
માટીની સોડમ એવી કે
હાથમાંની કલમ
થઈ જાય છે હળ
અને સૂરજ ઢળતાં સુધી
પરસેવાથી રેબઝેબ
હું બસ ખેડૂયા કરું છું કાગળ!

વ્હોટેવર!

શૈલેશ દેસાઈ મિસિસોગા, કેનેડા

કેવું પહું કોને ખબર?
ભિલું - ટીલું વ્હોટેવર

લખચોર્યાસી આમ કે તેમ
પહેલું-છેલું વ્હોટેવર

ક્ષણ પામ્યા તે જીવી લો
બાકી સઘળું વ્હોટેવર

ચીર-પૂરવણી છપરફાડ
કફન-ઝબલું વ્હોટેવર

રામ-રહીમ કે સાંઈગુરુ
બબલું-છબલું વ્હોટેવર

ગઝલ

મધુમતી મહેતા શિકાગો, ઇલિનોય

વીતેલી કાલ લઈ આવે હું એવો જામ શોધું છું,
તમારી આંખમાં આજે ય મારું નામ શોધું છું.

ન દીધો સાદ, ના જોયું જરા પાછળ ફરીને પણ,
હું બાલીશ છું જ્હગજુ પણ આજ એનું ગામ શોધું છું.

હું મૂર્છિત છું કમળમાં બંધ ભ્રમરોના કથન જેવો,
અને લાંબી પડેલી રાતનો અંજામ શોધું છું.

પીડાથી પાર રાખે ને સુખોથી સો ગણું છેટું,
છતાંયે મધ્યમાં રાખે હું એવું ધામ શોધું છું.

ન હો આકાર ઇચ્છાનો, ન ઘોંઘાટો વિચારોના,
મને મારા સુધી લઈ જાય એવી શામ શોધું છું.

હું સીતા જેમ બેઠી છું દશાનની હવેલીમાં,
પરીક્ષા અગ્નિમાં ના લે હું એવો રામ શોધું છું.

મેહુલો

મનુ નાયક ડુમોન્ટ, ન્યૂ જર્સી
(મંદાકાન્તા)

ઘીમે ઘીમે ગગને મેહુલો રે છવાયો
તેનાં મીઠાં પ્રણય કવને પ્રીતનો રંગ લાગ્યો
હોંશે હોંશે અવનિ પર તે ફેંકતો ગીતમાળા
ને ફૂટે અવનિ ઉરમાં પ્રીતકેરા ફુવારા.

ઝૂકી ઝૂકી અવનિ સહ તે પ્રીતની રીત ગાતો
ભીની ભીની તિમિર વરણી રાતમાં તે છુપાતો
તેના હૈયે પ્રણય વમળો બંધ આંખે નિહાળું
સાથે સાથે મુજ પ્રિયતણી પ્રીતના ફૂલ ચૂંદું.

આજે સાંજે મુજ પ્રિય રડી એજ તો ભૂલ મારી
શાને રૂઢ્યો જરીક અમથી વાતથી તંગ આવી?
ના બોલી તે પણ નયનથી આંસુની ધાર વ્હેતી
ભારે હૈયે શયનગૃહમાં એકલી શાન્ત પોઢી

ત્યાં બેસીને પ્રિયકર ગ્રહી પૂછતો મેહુલાને
સાથે મારા પ્રણય પરથી પ્રીતનો રંગ જાશે?
ત્યાં તો મોટા કડક થતા વીજકેરા કડાકે
ડારી મારી પ્રિયતમ ઘણી, તે સરી પાસ આવે

લીધી તેને હૃદય ઉપરે પ્રીતમાં પ્રાણ જાગ્યો
ને હૈયામાં ઝરમર ઝરી મેહુલે રંગ રાખ્યો!

સર્પદંશ

જયંત મહેતા જ્હોન્સન સિટી, ટેનેસી

વેસ્ટ વર્જિનિયા રાજ્યના દક્ષિણ ખૂણામાં અનેક નાનાં ગામડાં છે.
એક જમાનામાં, ખાણોમાંથી કોલસા કાઢવાનો ઉદ્યોગ અહીં ધમધમતો
હતો. સમય જતાં આ ધંધો ભાંગી પડ્યો. આવા ગામમાં એપલેચિયન
પહાડોનું અઢળક પ્રકૃતિસૌંદર્ય, પણ બેકારીને લીધે ગરીબાઈ બેલદ.

ડૉ. સુરેશ પટેલ આવા નાના ગામમાં બહુ જાણીતા સર્જન.
શરૂઆતમાં ડૉ. પટેલ જ્યારે વેસ્ટ વર્જિનિયામાં આવ્યા ત્યારે અહીંના
ગોરા ડોક્ટરોને આપણા દેશી ડોક્ટર બહુ ગમ્યા નહીં. સુરેશભાઈ આમ
પાછા સ્વતંત્ર મિજાજના. માંડ સાડાપાંચ ફૂટ ઊંચા. એકવડો બાંધો...
પણ જબરી હિંમત. કોઈનો સહકાર ના મળ્યો તો સોલો-પ્રેક્ટિસ ચાલુ
કરી. બીજા ડોક્ટરો ભલે રીફર ના કરે, ડૉ. પટેલના દર્દીઓ, ડોક્ટરના
ભરપેટ વખાણ કરે. અઘરો કેઈસ હોય તોય દર્દીને સારું થઈ જાય. ડૉ.
સુરેશ પટેલ બાહોશ ડોક્ટર. એમની જશરેખા પણ લાંબી.

ઘીમે ઘીમે એમની પ્રેક્ટિસ જામવા લાગી. ખંત, હોશિયારી,
રાતદિવસનો પરિશ્રમ. હવે તો ગોરા ડોક્ટરો પણ ગોલબ્લેડરમાં
પથરી થઈ હોય કે ફાટુંફાટું થઈ રહેલું એપેન્ડિક્સ હોય તેવા એમના
અઘરા કેઈસ વખતે ડૉ. પટેલને જ બોલાવે.

એક દિવસ સાંજે ફોન આવ્યો. ઓફિસ બંધ કરવાનો સમય.
ઘેર એમના એકના એક પુત્રનો જન્મદિવસ. પણ એ તો ડોક્ટરના
જીવનની અંગત બાબત!

"હેલ્લો, સેમ!" સામેથી ડૉ. સ્મિથ બોલ્યા. સુરેશ કહેલું અઘરું
પડે એટલે સૌ એમને સેમ નામે ઓળખે કે બોલાવે. 'Listen, I
have a patient here with me with acute
abdominal pain. Can you see him today?' ડૉ.
સ્મિથે વશ્ર કર્યો.

'Yes, send him over' ડૉ. પટેલે દર્દી જોવાની હા
પાડી.

ડૉ. સ્મિથનો દર્દી મિ. કાર્પેન્ટર ડૉ. પટેલની ઓફિસે આવ્યો.
ખાસ્સો છ ફૂટ ઊંચો, વજન આશરે ૨૫૦ રતલ. થોડી ફાંદ ઊપસી
આવેલી. કોઈ ફેક્ટરીમાં જોબ હતી.

મિ. કાર્પેન્ટરના પેટમાં ખૂબ દુઃખાવો હતો. જમણા પડખેથી
પાછળ મણકા તરફ જતો હતો. મિ. કાર્પેન્ટરનો આગ્રહ હતો. 'I
have lifted a heavy box at work. That's what
gave me this pain'

ડૉ. પટેલે ધ્યાનથી દર્દી તપાસ્યો. પેટનો ફોટો લીધો. લોહીની
તપાસ પણ કરી અને નિદાન કર્યું: 'Mr. Carpenter! This is

an acute attack of appendicitis. You need to be admitted to a hospital’.

પણ મિ. કાર્પેન્ટરને આ નિદાન ગમ્યું નહીં. ચહેરા પર અણગમો લાવીને કહી દીધું: ‘I told you I lifted heavy boxes at work, Just give me a pain killer’

ડો, પટેલ મક્કમ રહ્યા. ‘This is not work related,’ ચોવીસ કલાકમાં નહીં મટે તો ઓપરેશન કરવું પડશે તેવી સ્પષ્ટ સલાહ આપી. મિ. કાર્પેન્ટર ગામડાનો અભણ માણસ. એનું માનવું હતું કે એકાદ ઈજેક્શન કે બે ત્રણ ડોઝ:આવાની ગોળી લઈને સૂઈ જઈશ એટલે એકાદ બે દિવસમાં મટી જશે. ડૉ. પટેલ અને એમની નર્સના પ્રયત્નો નિષ્ફળ ગયા. મિ. કાર્પેન્ટર બબડતા બબડતા ઓફિસની બહાર નીકળી ગયા.

બીજે દિવસે ડૉ. પટેલે ડૉ. સ્મિથને બધી વાત જણાવી અને ડૉ. સ્મિથે પણ ફોન દ્વારા એમના દર્દીને સમજાવવા પ્રયત્ન કર્યો, પણ કોઈનું કંઈ વળ્યું નહીં.

આ વાતને માંડ અઠવાડિયું થયું હશે ત્યાં તો ઈમર્જન્સી રૂમમાંથી ડોક્ટરનો ફોન આવ્યો, ‘Dr. Patel, your patient Mr. Carpenter is here. He is very sick.’

‘My patient...?’ ડો પટેલ બોલ્યા. કંઈક વધારે બોલે તે પહેલાં જ ERના ડોક્ટર પોતાના બચાવમાં બોલ્યા, ‘Dr. Smith asked me to call you’. ડૉ. પટેલ જ્યારે ઈમર્જન્સી રૂમમાં પહોંચ્યા ત્યારે મિ. કાર્પેન્ટરની તબિયત બહુ ગંભીર હતી. ૧૦૨ તાવ હતો. આખા શરીરે ઘુજારી, કપાળે પરસેવાના બાઝેલાં ટીપાં ત્યાંની ફ્લોરેસન્ટ લાઈટમાં ઝળકતાં હતાં. દર્દીને પેટના જમણા ભાગમાં દર્દ હતું. ડૉ. પટેલે તપાસ કરવા હાથ મૂક્યો ત્યાં તો મિ.કાર્પેન્ટર દુખાવાથી કૂધા.

‘That hurts, Doc.’

પૂરી તપાસ કર્યા પછી ડૉ. પટેલે નિદાન કર્યું કે મિ. કાર્પેન્ટરનું એપેન્ડિક્સ ફૂલીને પરુની પોટલી જેવું પાકી ગયું છે. ફાટી જશે તેવી બીક હતી. થોડી રકઝક પછી દર્દી તૈયાર થયો. અડધા કલાકમાં તો ઓપરેશન શરૂ થઈ ગયું!

નસિબની બલિહારી! પેટ ચીરીને ખોલ્યું ત્યાં તો એપેન્ડિક્સ ફાટી ગયું હતું. પરુ આખા પેટમાં! મલામહેનતે એપેન્ડિક્સ કાઢ્યું. પેટને સાફ કરી પીળું અને બદામી રંગવાળું પરુ ધોઈને ટાંકા લઈ, બરાબર ઓપરેશન પૂરું કર્યું.

તે પછીના બેત્રણ દિવસો મિ.કાર્પેન્ટર માટે કપરા ગયા. જાન તો બચી ગયો પણ લોહીમાં જંતુઓ ફરી વળતાં દર્દીને sepsis થઈ ગયું. બીજાં ઘણાં complications પણ થયાં, જે લગભગ અનિવાર્ય હતાં. ડૉ. પટેલે બાહોશીથી અને સમયસૂચકતા વાપરીને મિ. કાર્પેન્ટરને બાજુના શહેરની મોટી હોસ્પિટલમાં ટ્રાન્સફર કર્યા. ત્યાં સ્પેશિયાલિસ્ટની મદદ મળે એમ હતું. ડો પટેલને એની બહુ ચિંતા રહેતી હતી. શહેરની હોસ્પિટલના ડોક્ટરોના રિપોર્ટ પ્રમાણે ધીરે ધીરે દર્દીની તબિયત સુધારા તરફ હતી.

દોઢ મહિના પછી મિસ્ટર કાર્પેન્ટર ઓફિસમાં આવ્યા ત્યારે એમની સુધરેલી તબિયત જોઈને ડૉ. પટેલને ખૂબ આનંદ થયો.

‘Congratulations, Mr. Carpenter. I am glad you are well.’

પરંતુ ખુશ થવાને બદલે કે આભાર માનવાને બદલે મિ. કાર્પેન્ટર તો ફરિયાદોની મોટી યાદી લઈને આવેલા! ‘આ મોટી હોસ્પિટલ, મોટું શહેર બહુ મોંઘું!’ મિ. કાર્પેન્ટર બોલ્યા, ‘Do you know that the whole business costed me \$28,000!’ તેમના અવાજમાં નિરાશા અને કોધનું મિશ્રણ હતું.

‘Lucky you are alive!’ ડૉ. પટેલે એમની ઢબમાં ઉત્તર આપ્યો.

તે પછી ડૉ. પટેલે દર્દીને એના દર્દની ગંભીરતા સમજાવવા ખૂબ પ્રયત્નો કર્યા પણ દર્દીની સમજશક્તિ, વિચારો એવી કક્ષાના હતાં કે એમનો અસંતોષ ચાલુ જ રહ્યો.

‘Here...these are workman’s compensation papers. Please fill out these forms.’ મિ. કાર્પેન્ટરે એમના કોટના ગજવામાંથી કાગળો કાઢીને ડોક્ટરને ધર્યા.

‘Doc, make sure you make the injury work-related!’ મિ. કાર્પેન્ટર જાણે હુકમ કરતા હોય તેમ બોલ્યા.

‘This is a case of ruptured appendix.’ ડૉ. પટેલે સમજાવવા પ્રયત્ન કર્યો.

‘May be, but if you sign these papers they wil give me \$28000,’ મિ. કાર્પેન્ટરની દલીલ હતી.

આ રકઝકમાં મિ. કાર્પેન્ટર ફોર્મ ટેબલ પર ફેંકી ઓફિસની બહાર નીકળી ગયા.

આ વાતને છ-સાત મહિના વીતી ગયા. ડૉ.પટેલ, એમની પ્રેક્ટિસમાં બિઝી! દર્દીને મટી ગયું એટલે એમને હાશ હતી! આખો પ્રસંગ લગભગ ભૂલી ગયા!

અચાનક, એક સવારે ડૉ. પટેલની ઓફિસમાં વેઈટિંગ રૂમમાં યૂનિફોર્મ પહેરેલો એક પોલિસ ઓફિસર આવ્યો.

‘I want to see Dr. Patel,’ પોલિસે કહ્યું. નર્સ અને ડોક્ટરની ઓફિસમાં લઈ આવી.

‘Sorry, Dr. Patel. I have some papers! It is a court summons. You need to sign here.’ ઓફિસરે શાંત સ્વરમાં કહ્યું.

પોલિસના ગયા પછી ડૉ. પટેલે ખુરશીમાં બેસીને બ્રાઉન કવર ખોલ્યું. કવર ખોલતાં ખોલતાં એમના હાથ ઘૂંચ ઊઠાયા. કવરમાં કોર્ટમાં જજનો સમન્સ, માલપ્રેક્ટિસ દાવાના કાગળો હતા.

દર્દીએ ચાર મિલિયન ડોલરનો દાવો કર્યો હતો! મિ. કાર્પેન્ટરની સારવારમાં ડોક્ટરની બેદરકારી હતી તેવો આક્ષેપ! માલપ્રેક્ટિસનો દાવો. જિંદગીમાં પહેલી વાર કોઈએ જોરથી થપાટ મારી હોય તેમ ડૉ. પટેલને લાગ્યું. ગામના લોકપ્રિય, સફળ સર્જન સામે ખોટી સારવાર કરવા બદલ નુકસાનીનો દાવો! અચાનક કોઈ ઝેરી સાપનો ડંખ વાગ્યો હોય તેવી પીડા થઈ! બીજે દિવસે છાપામાં પહેલા પાને આ સમાચાર આવી ગયાં! નાના ગામમાં, આ તો મોટો પ્રસંગ બન્યો. છાપાવાળાને પણ ચક્ર્યાર જગાવવાનો ખોરાક મળ્યો.

ડૉ. પટેલના મિત્રોને આઘાત થયો. એમના દ્વેષી અન્ય ડોક્ટરોને અંદરથી ટાઢક વળી, 'હાશ, આ પરદેશી અહીં આવીને બહુ પૈસા કમાતા હતા. લો... હવે ભરો ચાર મિલિયન ડોલર!'

તે પછીના દિવસો ડૉ. પટેલ અને એમની પત્ની માટે ખૂબ આકરા થઈ પડ્યા. ઘણીવાર ડૉ. પટેલ મોડી રાત સુધી ઊઘી શકતા નહીં. "આમ અચાનક શું થઈ ગયું! મારો કયો વાંકગુનો? વગર વાંકે મને આવો બદનામ કર્યો?" દરિયામાં એક મોજું ઊછળે અને બીજું અફળાઈને શમી જાય તેમ વિચારોનાં અનેક મોજાં ડૉ. પટેલના મગજમાં ઊઠ્યાં.

તે પછી તો માલપ્રેક્ટિસના કેઈસમાં બને છે તેમ બન્યું. માલપ્રેક્ટિસ ઈન્સ્યોરન્સ કંપની તરફથી મિ. વિલિયમ વકીલ તરીકે આવ્યા. કેસ તપાસ્યો. જુબાની લીધી. ટેકો આપવા ગામનો કોઈ ડોક્ટર આગળ આવ્યો નહીં. ડૉ. સ્મિથ પણ દૂર ખસી ગયા. છ-સાત મહિનાના પરિતાપ, ફોન, મિટિંગો, અનેક માનસિક ખેંચતાણ પછી એક દિવસ મિ. વિલિયમ ડૉ. પટેલની ઓફિસમાં આવ્યા.

'Dr. Patel, let us settle this case. All they want is \$45,000. Let us give it to them.'

'Why?' ડૉ. પટેલ પોતાનો આકોશ દબાવી શક્યા નહીં.

'Insurance company will pay \$45000. That will save the risk of four million.' મિ. વિલિયમ બોલ્યા.

'No. It is not my fault,' ડૉ. પટેલ મક્કમ રહ્યા. ડૉ. પટેલની સમજમાં આ વાત નહોતી આવતી. પોતે નિર્દોષ છે, મિ. વિલિયમને આ વાતની ખબર છે છતાં કંપની સેટલ કરવા કેમ આટલી તત્પર છે?

લાંબી ચર્ચા પછી આખરે મિ. વિલિયમ બોલ્યા. એમના અવાજમાં અનુભવ અને વ્યવહારકુશળતાનો ધ્વનિ સ્પષ્ટ સંભળાયો, 'You see Mr. Patel, you are different. In a small town all members of the jury will be white.' મિ. વિલિયમ વાક્ય પૂરું કરે તે પહેલાં જ ડૉ. પટેલને ચીસ પાડવાનું મન થયું પણ તે શાંત રહ્યા.

'This is America. Truth and justice should prevail,' ડૉ. પટેલ મક્કમ રહ્યા. મિ. વિલિયમ સહેજ કરડાકીમાં કટાક્ષભર્યું હસ્યા. મનોમન બોલ્યા, 'આ પરદેશી મને અમેરિકાની પરિભાષા સમજાવે છે?'

ડૉ. પટેલ કેઈસનું સમાધાન કરવા તૈયાર નહોતા. 'I did not do anything wrong.' એમનું ધ્રુવવાક્ય હતું. 'I will not settle.'

કેઈસ કોર્ટમાં જાય તો ખૂબ જોખમ હતું. પણ ડૉ. પટેલ મક્કમ રહ્યા. ત્રણ મહિના પછી કેઈસ શરૂ થયો. કોર્ટરૂમમાં મોટી ભીડ જામી. ડોક્ટરો નર્સો, બધાંને આ કેઈસમાં રસ હતો. પંચની નિમણૂક થઈ. જ્યુરીમાં પાંચ ગોરા નાગરિકો, બધાંય ખ્રિસ્તિ, બે વૃદ્ધ બાઈઓ અને ત્રણ જુવાન. સાત દિવસ કેઈસ ચાલ્યો. એક નિષ્ણાત ડોક્ટરે જુબાની આપી. 'Dr. Patel is a good surgon. He has treated Mr.Carpenter very appropriately.'

સામા પક્ષે દલીલ કરી, 'Patient is uneducated. Dr. Patel did not explain the risk of delaying the operation.' અર્થાત્ દર્દી અભણ હોય તો ડોક્ટરની ફરજ છે કે દર્દીને સાચો નિર્ણય લેવા દબાણ કરવું.

છેવટે જ્યુરી કલાકો સુધી બેઠી અને શુક્રવારની સાંજે અંતિમ ચુકાદાની ક્ષણો આવી. મોટી કોર્ટરૂમમાં વચ્ચે જજ. એક બાજુ ડૉ. પટેલ અને એમનાં પત્ની. બીજી બાજુ મિ. કાર્પેન્ટર, જેમની જિંદગી ડૉ. પટેલે બચાવેલી. આખો હોલ ભરચક. પિન ડ્રોપ શાંતિ. માત્ર ઘડિયાળના ટકોરા ...ટક ...ટક સંભળાયા કરે. અને ડો પટેલને એમના હૈયાના ઘબકારા.

જ્યુરીની અધ્યક્ષ એક વૃદ્ધ નારી હતી. જજે પૂછ્યું કે 'Have you come to a verdict?' એ સત્રારી ધ્રૂજતા હાથે કાગળવાળો હાથ લંબાવી બોલ્યા, 'Yes, Your honor, we have.' માજીએ ધીમે ધીમે કાગળની ચબરખી ખોલી ડૉ. પટેલના છાતીના ઘબકારા વધી ગયા. શ્વાસ રોકીને સહુ નિર્ણય સંભળવા આતુર હતા.

'We find Dr. Patel not guilty,' માજી બોલ્યાં. કોર્ટમાં બેઠેલા, ગામના તમામ ગોરા નાગરિકોએ આ નિર્ણયને તળીઓના ગગડાટથી વધાવી લીધો. ડૉ. પટેલ અને એમની પત્નીની આંખમાં ઝળઝળિયા આવી ગયાં

કોર્ટના હોલની બહાર નીકળતાં બન્ને પતિ-પત્નીએ અન્યોન્યના હાથ પ્રેમથી પકડી રાખ્યા. ધીરે ધીરે પણ મક્કમ પગલે બંને કોર્ટહાઉસના પગથિયાં ઊતરવાં લાગ્યાં. આખરે કેઈસ જીતી ગયાનો સંતોષ મિસિસ પટેલના ચહેરા પર વર્તાતો હતો. પણ ડૉ. પટેલના ચહેરાની રેખાઓ કળવી મુશ્કેલ હતી. અનેક વિચારો વચ્ચે એક જોરદાર વિચાર ધૂમરાયા કરતો હતો.

'આ અમેરિકા છે. હા! અહીં ન્યાય છે! પરંતુ ન્યાય મેળવતાં પહેલાં કપરી અગ્નિ પરીક્ષામાંથી પસાર થવું પડે છે. સાત- આઠ મહિના સુધી, મારે જે અસીમ મનોવેદના સહન કરવી પડી, તેનું વળતર મને કોણ આપશે?'

બૂરી આદત

સિદ્ધરાજ સોલંકી પસંદક ન્યૂ જર્સી

ખાવા પડીકીની આદત પડી છે જાણે કે અમૃતની કુપ્પી જડી છે.

સિગારેટ કે બીડી તો ગજવે પડી છે પડીકી અમારે કોઠે પડી છે

આજે એક તો કાલે અઢી છે ખાવાની માત્રા એમ ઊંચે ચઢી છે

યુવાનોને મન તો એ ફૂલવાડી છે વ્યસન એ જ ફેશનની ખીલતી કળી છે

કમાણીની ચોથાઈ એમાં ભરી છે
કરીએ શું ભાઈ! આદત બૂરી છે.

ચૌવનને વીંધતી એ હીરાકણી છે
જાગીને જુઓ! એ દિશા બિહામણી છે

ઘડી બે ઘડીના નશાની મજા છે.
ફસાયા છો ક્યાં? આજીવન સજા છે

પાડી છે ટેવ અમે જાણી જોઈને
પડ્યા છીએ કૂવામાં અરે દીવો લઈને!

અધૂરાં સપનાં સરિતા પટેલ

હૃદયના મહેલના,
સપનાં અમે જોતાં રહ્યાં.

સપનાંતણા એક મહેલની,
કલ્પના અમે કરતાં જ રહ્યાં.

પ્રેમના એક તાજમહાલને
દૂરથી જોતાં રહ્યાં.

અમે તો રોતાં રહ્યાં,
તમે તો જોતાં રહ્યાં.

નસીબના આ ખેલ સઘળા
અમે બસ જોતાં રહ્યાં.

જાણ્યું કે છે મૃગજળ છતાંય
પકડવા દોડતાં રહ્યાં.

ઝાંઝવાના નીર અમારાથી
દૂરદૂર જાતા રહ્યાં.

અમે તો પાગલ બનીને,
જીવનભર રોતાં રહ્યાં.

વિઘાતાના લેખને
આમ બસ સહેતાં રહ્યાં.

સપનાનાં સુંદર મહેલમાં
બસ અમે રોતાં રહ્યાં .

સંપાદકો તરફથી સૂચન

હવેથી દેશવિદેશ વધુ નિયમિત રીતે, દર ત્રણ મહિને બહાર
પાડવાનો વિચાર છે અને એ માટે લેખ, વાર્તાઓ, કવિતાઓ, ચિત્રો કે
ફોટોગ્રાફ માટે આમંત્રણ આપીએ છીએ. તે માટે થોડાં સૂચનો:

૧. ૮.૫" X ૧૧" માપના કાગળ પર, એક જ બાજુએ લખી
મોકલશો.

૨. પહેલે પાને મથાળે 'દેશવિદેશ માટે', લેખકનું નામ, ટપાલનું
અને ઈ-મેઈલનું સરનામું, ફોન નંબર લખવા વિનંતિ. બાકીના પાનાં
પર પાનાના નંબર અને લેખકનું નામ જરૂરી છે. પાનાંઓને ક્રમમાં
સ્ટેપલ કરી મોકલશો.

૩. ગદ્ય માટે ૧૫૦૦ શબ્દોથી વધે નહીં તો સારું.

૪. આ કામમાં આવતી બધી કૃતિઓની જોડણી ચકાસવાનું કામ
ઉમેરાય તો વધુ આકરું બને. માટે ગમે તે કોશ વાપરીને પણ જોડણી
ચકાસી મોકલવા વિનંતિ.

૫. ચિત્રો કે ફોટોગ્રાફ ચાર કે પાંચ ઈંચથી મોટા ન હોય તો સારું.

Scan કરી jpg ફાઈલ મોકલવાના હો તો તો ઉત્તમ. જરા ધ્યાન
રાખજો કે resolution ૩૦૦ dpi થી વધુ ન હોય અને ચિત્રની
સાઈઝ ૪ કે ૫ ઈંચથી મોટી ન હોય.

૬. 'દેશવિદેશ' માટે આવેલી કૃતિઓ પરત મોકલવું શક્ય નથી
માટે જોઈતી નકલો કરાવી જાળવી રાખશો.

૭. કોઈ પણ કૃતિઓ માટે પુરસ્કાર આપી શકીએ તેમ નથી.

૮. કૃતિઓ નીચેના સરનામે મોકલશો.

Kishor Raval
7901 Henry Av
G109

Philadelphia PA 19128

૯. ફોન કરતાં ઈમેઈલથી પત્રવ્યવહાર વધુ ઠીક પડશે.

કિશોર રાવળ (kishor@markis.com)
અશોક મેઘાણી (ashok@meghani.com)

કર્મ	કર્તા	ક્યાં	કેવું	'રસિક' મેઘાણી	૯
ગામને પાદર	રવિશંકર રાવળ	૧	ઉત્સાહ	પ્રીતમ લખલાણી	૯
'દેશવિદેશ' કૅલિગ્રાફી	આદિલ મન્સૂરી	૧	હું ક્યાં છું?	જયશ્રી મર્યન્ટ	૧૦
પ્રમુખનો પત્ર	રામ ગઢવી	૧	૩૨	જયશ્રી મર્યન્ટ	૧૦
કાર્યવાહક સમિતિ		૨	ભરમાવ ના	અશરફ ડાબાવાલા	૧૦
. . . પાછા આવો		૩	કહે મને, મા	પૂર્ણિમા પટેલ	૧૦
ત્રણ મહેમાનો		૪	યાના બંધાણીઓ માટે-	ભરત પાઠક	૧૦
ગુણવંત શાહ		૪	જિંદગી છાબ છે		૧૧
માઘવ રામાનુજ	ચન્દ્રકાન્ત શેઠ	૪	બામિયાન બુદ્ધ	વિનોદદેવ મહેતા	૧૧
હરીશ મીનાશ્રુ	ભગીરથ બ્રહ્મભટ્ટ	૫	ખેડૂત	ભરત ત્રિવેદી	૧૧
હીરાના પારખુ	કિશોર રાવળ	૭	લ્હોટેવર	શૈલેશ દેસાઈ	૧૧
ગીત ગોત્યાં'તા ગલીએ	નંદિતા ઠાકોર	૯	ગઝલ	મધુમતી મહેતા	૧૨
આજની રાત	પન્ના નાયક	૯	મેહુલો	મનુ નાયક	૧૨
પણ	પન્ના નાયક	૯	સર્પદંશ	જયંત મહેતા	૧૨
દુઃખ	ચીમન પટેલ	૯	બૂરી આદત	સિદ્ધરાજ સોલંકી	૧૪
			અધૂરાં સપનાં	સરિતા પટેલ	૧૫
			સંપાદકો તરફથી સૂચન		૧૫